

ԼՐԱԳԻՐ ՍԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ՔԱՅԻՆԱՅԻՆ ԳԵՂՈՐԴԱՆԻՔԻՆ

Պարսկաստանի համար տարեկան 5 ֆր. և կամ 2 րբլ. և ս. թղթերով. Ուրիշ ամեն տեղի համար ուր այս րազրի մուտքը արգելուած չէ, սակայն բաժնորդագիրն է 20 ֆր., վեցամսեայն 10 ֆրանգ և եռամսեայն 5 ֆրանգ:

Բաժնեգիրները կանխիկ կը վճարուին և Տնօրէնութիւնն ինք կը վճարէ րազրիը զրկելու փոստի ծախքը:

Համակ և ծրար պէտք է զրկել հետեւեալ հասցեով. M. PORTOUKALIAN, rédacteur du journal Arménia, MARSEILLE (France)

Է ՏԱՐԻ ԹԻԻ 14

1891 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 3

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 21 (Հ.Տ.)

ՇԱԲԱԹ

Կը հրատարակուի թիւի 3 րբլ. արժ.

ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ

Խմբագրութիւնը, եթէ հարկ համարի, համառօտելով և կամ մասամբ միայն կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւններն: Պարտաւոր չէ վերագրաճուել չհրատարակուած ձեռագիրներն: Ծանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով: Ծանուցման 1 միջակ գիրը 1 սանդիկ կարժէ. 1 զլխագիրը 2 սանդիկ:

Les annonces, en français et en arménien, sont reçues aux bureaux de la Rédaction (Allées de Meilhan, 44.)

ՀԱՅՈՅ
ՀԱՅՐԵՆՆԱՍԻՐԱԿԱՆ
ՄԻՈՒԹԻԱՆ

==

ՆԱԿԱԿ ԵՒ ՄԻՋՈՅՆԵՐ

(Քաղաքում կանոնադրեց)

«Հայոց Հայրենասիրական Միութեան» նպատակն է աշխատել վարչական բարենորոգումներ մտցունելու թիւրքահայաստանի մէջ, հայ ժողովրդի տեղական պէտքերին համեմատ հայ ժողովրդի ցանկութիւնն է իրաւունք ստանալ ազատութեն ինքզինք կառավարելու որով միայն պիտի կրնան վերնալ այն հարստահարութիւններ որոնք այսօր Հայաստանի թշուառութեան և աւերակ դառնալուն պատճառ կը լինին:

«Հայոց Հայրենասիրական Միութիւն»ը իւր նպատակ իրագործելու համար իւր կարողութեան չափով կը գործադրէ ամեն յարմար եղած միջոցներն, ժամանակի պահանջներին համեմատ. կաշխատի ներքին ոյժ գոյացունել Ազգին մէջ իւր ազատութեան համար, հրատարակութիւններ կանէ, դիմումներ կանէ որոյց որ պէտք է և նիւթապէս ու բարոյապէս կը քաջալերէ անոնց որոնք անձնակիրութեամբ կաշխատին Հայրենիքի ազատութեան գործին:

Միութիւնը կունենայ իրեն բերան եղող րազրի որ, բացի զանազան լուրեր տալէ իրեն րազրի, կը հաղորդէ ընդհանրութեան ինչ որ Միութիւնը ուզէ հաղորդել, տեղեկութիւններ կուտայ Հայաստանի և տարալեակ Հայերի գրութեան վրայ և կը ծառայէ Հայրենասիրական եռանդը արծարծելու Հայերին մէջ: (*)

Մանօր. «Հայոց Հայրենասիրական Միութեան» անդամակցիլ կամ թղթակցիլ ուղղակի կը պէտք է գրիւն հետեւեալ հասցէին:

M. Portoukalian
(FRANCE) Marseille

(*) «Հայոց Հայրենասիրական Միութիւն»ը կը նպաստէ Արմենիա րազրի հրատարակմանը:

ԲԱՎԱՆԿԱԿԱՆ ԹԻՒՆ
Կարողիկոսական ընտրութիւնը.—Հայեր ի թիւրքիս.—Հայեր ի Ռումանիա.—Հայեր ի Պարսկաստան.—Տիպրահայեր.—Սուրբ լուրեր.—Երոստադէմ լուրեր.—Հարստահարութիւնն էր ի թիւրքահայաստան.—Հայեր Անգլիա.—Տեղական.—Ազգ.—Եւ մ. ն. գործերը.—Թիւրքիայի բանակին վիճակը.—Ռումանիա եւ Ռուսիա.—Զօրավար Պաշտօն. աւ. ճ. ասպան.—Արտասանման լուրեր.—Ծանուցումներ.—Բանասիրական (Գեղ. սոյ ջ):

ԿՈՒՐՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կը լուրի թէ կաթողիկոսական ընտրութեան հրաւիրագրերը էջմիածնի Սինոդէն վաղուց արգէն յուղարկուած են Տիպրիսի կառավարչապետին որ սա հասցունէ թիւրքիայի վիճակներին:

Այդ հրաւիրագրերը ուղղուած են Կ. Պօլսի պատրիարքութեան 44 վիճակներին թուով, ինչպէս նաեւ Կիլիկիայի, Ալեքսանդրի և Երուսաղէմի աթոռներին անուններով: Մասնաւոր մի աղբիւրէ մեզ հասած տեղեկութեան մը նայելով, իբր թէ այդ հրաւիրագրերը արգէն հասած են Կ. Պօլսի Պատրիարքարանը:

Էջմիածնի Ընտրողական ժողովի ներքին կանոնադրութեան համաձայն՝ մէն մի վիճակէ եկած պատգամաւորներ:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԴԵՌՈՒՇ ԶԷ

(Նուր Զ. Մ. Սայեադեանից)

Երեկոյ էր: Վ. քաղաքի տների լուսամտներից երեւում էր արդէն ճրագների լույսը: Փողոցի լուսութիւնը ընդհատուած էին միայն ուշացած անցորդների քայլերի ձայնը և շների երբեմնակի հարկերը: Յերեկոյ աշխատանքից յետոյ հարուստն ու աղքատը ժողովուրդէն իրենց տներ՝ ընթրելու և իրենց յոգնած անդամներին հանգստութիւն տալու, որպէս զի հետեւեալ օրը արթնարան չբացւած նորից իրենց գործին գնան:

— Լսեցիր, էս օր մեր՝ Լեւոնդին էլ բռնեցին:

— Այո՛, էդպէս մի բան դիպաւ ահանջիս, բայց պատճառն ի՞նչ է, էն խեղճ տղան խօստուածոյ գառն է:

— Հէնց այժմ Աստուծոյ դառներն են գայլերին կերակուր դառնում:

— Բայց չը հասկացար ի՞նչ պատճառն է գտել:

— Այ՛ էս նորված արմատի արածն է, և նա ցոյց տուեց խաչիկ էֆէնդու տունը, որի առաջով նրանք անցնում էին:

ըր կաթողիկոսական ընտրելի համար երկուքէ աւելի քուէ տալու իրաւունք չունի. կը հետեւի ուրեմն որ մի վիճակի պատգամաւոր երբ հաստատուն փոխանորդագիր ունի կրնայ ուրիշ մի պատգամաւորի կողմէն ալ քուէ տալ: Ուեէ առաջնորդական վիճակ կը եթէ ինքն ուղղակի պատգամաւոր չըրկեր, կրնայ նաեւ էջմիածին, ընտրութեան օրն, ներկայ լինելու դիւրութիւն ունեցող ուրիշ ոչ-պատգամաւոր մի անձ ալ իրեն փոխանորդ կարգել:

Կաթողիկոսական ընտրութեան եւ զանակի մասին, միտքերը այս անգամ փոխուած են ի Կ. Պօլս: Այժմ տըրամադրութիւն կայ Պաշտօնիարի ընտրական կանոններին հետեւելու. այնպէս որ փոխանակ Կ. Պօլսի Ազգային Երեսփոխանական ժողովին յանձնելու թիւրքահայ առաջնորդական վիճակները քուէն, այս անգամ էջմիածնէն եկած հրաւիրագրերը պիտի հաղորդուին իւրաքանչիւր վիճակի և սա ուղղակի իր քուէն կամ պատգամաւոր էջմիածին պիտի յղէ:

Տակաւին ո՛չ Կ. Պօլսի և ո՛չ ալ թիւրքիկ մամուլի մէջ որոշ կերպով ներկայացուած կամ՝ առաջարկուած են կաթողիկոսական թեկնածուներ,

— Իրաւ գրանց տնից լոյս չի երեւում, ո՛ր են գնացել:

— Ո՛ղ է իմանում, ինքը մինչեւ կէս գիշեր էս Տաճկի էն Տաճկի տան բակերում կամ նախասենեակներում վեր ընկած սպասում է մինչեւ ժամանակ գտնի մի սատանութիւն անի, ախ, օճի ծընունդ և նա մթութեան մէջ մատ ըսպառնական կերպով շարժեց:

Այսպէս խօսելով անցան երկու ուշացած արհեստաւորներ:

Խաչիկ էֆէնդի տանը չէր: Նրա կինը վերադարձած երեկոյեան ժամերգութիւնից դեռ չորեք չը փոխած, մօտ երեք ժամ նստելէր սենեակի չէմքի վերայ՝ անշարժ գլուխ երկու ձեռքերի մէջ բռնած: Նրա առաջին՝ գլուխը մօր ծնկերի վրայ դրած թեք էր ընկել Աշոտ, նրա տաս տարեկան միակ զաւակը:

— Մայրիկ ինչո՞ւ ճրագ չես վառում:

— Դեռ չուտ է, դու խօ՛ջես ուզում եմ:

— 25', մէնակ չեմ իմանում քեզ հետ ի՞նչ է պատահել, էս օր էնքան լաց ելար:

— Ոչինչ, քեզ մատաղ. գլուխս մի քիչ ցաւում է կանցնի, այս ասելով մայրը վերցրեց երկու ձեռքով որդու գլուխը և համբուրեց նրա ճակատը:

— Հայրիկն ինչո՞ւ ուշացաւ, էդ ո՞ւր

թէեւ մէկ քանի եպիսկոպոսների մասին ինչպատ և ընդդէմ գրուածներ եղան անուղղակի: Եթէ թիւրքահայ յերը կարենան այս անգամ՝ գէթ մեծ մասով մէն մի վիճակէ պատգամաւորներ յղել էջմիածին, տարալոյս չկայ որ ոմանց այժմէն շնած հաշիւները կրնան խանգարուիլ և կրօնական փոքրամասնութեան մը չպիտի թողուի ընդհանրական կաթողիկոսի ընտրութիւնը, ինչպէս եղաւ վերջին ընտրութեան ատեն:

ՀԱՅՐԻ ԹԻՒՐԿԻՍ

Թիւրքիայի Հայերի Կեդր. վարչութեան Քաղ. ժողովն վերջապէս կազմուեցաւ. հրաժարիլ ուղղակի մեծ մասը ետ առին իրենց հրաժարական և սեպտ. 11/23ի առաւօտը առաջին նիստն տեղի ունենալով, դիւանին ընտրութիւնը հետեւեալ կերպով կատարուեցաւ. Ատենապետ՝ Սիմոն պէյՄադատ, գեր-Ատենապետ՝ Տիգրան Էֆէնտի Եւսուֆեան, Ատենապետի Յովհաննէս Էֆէնտի Թորոսեան, գեր-Ատենապետի՝ Ռէթէս Էֆէնտի Պէրպէրեան:

Կրօն. ժողովն ալ սեպտ. 14/26ին գումարուելով իր դիւան կազմեր է. Ատենապետ ընտրելով Հնդկաստանի նախկին Առաջնորդ՝ Գրիգորիա արք.

է գնացել, բոլոր գրացիներ վաղուց է եկել են իրենց գործից:

— Նա ամեն օր ու է գալիս... զըրացիներն աշխատում են ցերեկ, իսկ քո հայր՝ գիշեր, պատասխանեց մայրը տըլուր ձայնով:

— Նա չեմ քներ մինչեւ նա գայ, կասեմ որ ես էլ վարժատուն չեմ գնա՛ր, ջոկ տեղ էլ չեմ գնա՛ր, տանից դուրս չեմ ելնէր, ասաց Աշոտը արտասուալից ձայնով:

— Կը նստես տուն ի՞նչ կանես, քո ընկերներդ բոլոր սովորում են, մէկ էլ հէյդ քեզ չի թողնէր կը տանի լողափ կաններին ուսումնարանը:

— 25', չեմ գնա՛ր, կուզէ թող սպանի. դուրս եմ գալիս տնից, ոչ ոք ինձ հետ չի խօսում, խաղում, էնպէս էլ ուսումնարանում, ամենքն ասում են «մատնիք». և սկսեց աւելի լաց լինել: Մօր մաքմնով անցաւ մի սարսուռ:

— Աշոտ, արեւիդ մատաղ, մի լա՛ր, ես էգուց կը գամ կասեմ վարժապետներին, քո ընկերիդ էլ կասեմ...:

— 25', չեմ ուզում, երկու հարիւր տղայի բերան ի՞նչպէս կը փակես:

— Աշոտ, որդի՛ս, մեր մեղքն է, պէտք է տանենք, ի՞նչ անենք, ասաց մայրը յուսահատ ձայնով:

հայկական Թուրքիայի նկատմամբ :

— Արաբներին կը գրեն թէ խաբարերի նահանգին ընդհ. դատախազի օգնական Սպարտակ Եփեսոսի և դատարանի օգնական անդամ Խոմէր Էֆէնտի ինչ ինչ քննութիւններ կատարելու համար Արաբկիր հասած են :

— Սթանպուլի տեղեկութեանը նախելով Յակոբ փաշա Քաղաքեան իր կենդանութեան ժամանակ յայտնած կը լինի Ռահմեան Արիկ Էֆէնտիին թէ մտադրութիւն ունի մի դպրոց կառուցանել . իբր թէ այժմ ալ իւր ընտանիք որոշած է հանգուցեալի այդ մտադրութիւնը դործադրել :

ՀԱՅԵՐ Ի ՌՈՒՄԱՆԻԱ

Յօքլանէն մեր քղաքից Պ. Արմենակ հետեւեալը կը հաղորդէ մեզ սեպտ. 12/24 քռով .

Անցեալները Պուրէշտի Ռումէն քահանայներէն մին, ընդ որում նաեւ Եաչի ժառանգաւորաց վարժարանի եկեղեցական պատմութեան դասատուն, մեր հայկական եկեղեցւոյ դասանքի մասին կարգ մ'անճոռնի վերադրուեցին ըրած էին, վերաբերութեամբ Քրիստոսի աստուածայնութեան ու մարգեղութեան : Յիշեալ խաւարավոր անճանց, հակառակ ժամանակի լուսաւորութեան և երկրի մտաւորական զարգացման, հրատարակած տետրակին մէջ կրօնական ատելութիւն միայն կը բուրէ հայոց առաջնորդ և միանգամայն իւր հնուութեամբ նշանաւոր եկեղեցւոյն դէմն, ոյր երջանկայիշատակ Հայրապետաց գրածներն և ընդունած դաւանանքներն արդէն մինչ ի կատարած աշխարհի կրնան պատիւ բերել և փառքն յաւելուլ հայոց կրօնական դասանքի վեհութեան, սրբութեան և ազատամտութեան վրայ :

Եաչի ազգային վարժարանի բաղմալատակ ուսուցիչն՝ Մեծ. Պ. Լուսինկ Սրմաղաշեան, կարգալով ծանուցեալ տետրակն, աղոր ի պատասխանի կը

հրատարակէ հետեւեալ գրքոյն . « Պատասխանի առ Տեառն Կէօռկէ Առաքիւն և Շտեֆան Գրիգորեան հեղինակը զրպարտիչ գրուածոյն , ընդդէմ Հայոց եկեղեցւոյն » :

Պ. Սրմաղաշեան՝ սոյն պատասխանագրոյն բազմաբախտ հեղինակն, հմուտից, գեղեցիկ և ջախջախիչ փաստերով կը խօսի այդ զրպարտութեանց դէմն ի կարկուռն շահախնդիր հեղինակաց չարաբան լեզուներուն :

Այս առթիւ, իբրեւ ազգային անհատ և հոգւով չափ նախանձախնդիր մեր Հայրենի եկեղեցւոյ փառաց, իմ ջերմագին շնորհակալութիւն կը յայտնեմ հրապարակաւ առ Պ. Լ. Սրմաղաշեան, որոյ հետաքրքիր երկասիրութեան վրայ կը հրաւիրեմ մեր Ռումանահայ եղբարց խորին ուշադրութիւնն :

ՀԱՅԵՐ Ի ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Դավրէժէն և Պարսկաստանի ուրիշ քաղաքներէն եկած տեղեկութիւններ կը ցուցնեն որ պարսիկ ժողովուրդը գրգռուած է Հայերի դէմ այն պատճառով որ Անգլիացիները այժմ ուրիշ շատ արտօնութիւններէ հետ ըլլախոտի և թէմպէքուի մենավաճառն ալ առին իրենց ձեռք, որով պարսիկ վաճառականները և խանութպանները շահը եւս պիտի նուազի . իսկ Հայը որ բաժին չունի այդ մենավաճառի շահէն և ոչ մի գործակցութիւն անգլիացի խոշոր գրամատեններէն հետ, անոնց շահատիրութեան յանցանքը իրեն քաւել տալ կուզեն : Քրիստոնեայ Անգլիաի մեզ ցոյց տուած համակրութեան օգուտներն չվայելած, վնասներն ըսկսեցինք կրել :

— Պաշտատէն կը գրեն որ բնիկ Պարսկաստանցի կարապետ Մելիքեան անուն մի անձ որ շատ տարիներ առաջ Պարսկաստանի մէջ ամուսնանալով երկու զաւակներ ունեցած էր, տաս տարիէ հետէ կ'ընէ ու զաւակները թողլով Պարսկաստանի Քիրմանշահ քա-

ղաքը գնացեր է : Վերջերս լուսնով որ այդ անձ մտադիր է վերադառնալ ուրիշ մի կնոջ հետ, Պաշտատի առաջնորդական տեղապահը գրեր է Քիրմանշահի պարսիկ կառավարչին որ արգիլէ այդ ամուսնութիւն, քանի որ կ'ընէ կենդանի է և յետոյ կնաթող անձէն պահանջէ տաս տարւան պարէն կնոջն և զաւակներէ համար : Վերջերս լուր եկեր է Պարսկաստանէ կարապետ Մելիքեան բանտարկւել է ի Քիրմանշահ և վրիժ պարտաւորած են վճարել պարէն և կամ Պարսկաստան երթալ ոստիկանական հրահրութեան տակ :

— Թէհրանի մէջ 66 տարեկան հասակին մէջ մեռեր է Ջիհանկիր խան Լենկղոյսեան որ Պարսկաստանի հայ նախարարներէն մին էր :

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԷՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գեր. Եզնիկ եպիսկոպոս Ապահունի որ թողնուած ինչ ասացած էր Տիգրանակերտ երթալու, օգոստոս 22/3 սեպտեմբերին այնտեղ հասեր է և պիտի սկսի պաշտօնավարել իբր Պատրիարքական փոխտեղ :

Տիգրանակերտի կարեւոր թեմը վաղուց ի վեր առաջնորդէ զուրկ անհովիւ մնացած էր, այնպէս որ Գեր. Եզնիկ եպիսկոպոսի այնտեղ հասնելն մեծ ուրախութիւն պատճառեց է նոյն տեղու ժողովրդին : Արեւելքին գրուած մի թղթակցութիւն կը հաղորդէ որ փառաւոր ընդունելութիւն եղած է Գեր. փոխտեղին որին ընդառաջ գնացեր են Գաւառ. Ընդհ. ժողովի կողմէն հրաւիրակներ մինչեւ Արդիի վանքը . իսկ քաղաքին մօտենալու օրը քաղաքացիները հեծեալ և հետեակ մեծ բազմութեամբ դիմաւորեցին զինք քաղաքէն 3 ժամ հեռի . դիմաւորողներէ մէջ եղած են նաեւ քաղաքին քրիստոնեայ ուրիշ ազգերի պաշտօնական ներկայացուցիչներն, Յետոյ գալոյցական մանուկները շարքերը երգերով զինք առաջնորդած են Մայր եկեղեցին խուռն բազմութեան հետ մէկտեղ : Երբէք ուրիշ անգամ այսչափ շքեղ ընդունելութեան մի հանդէս չէ եղած, կը գրէ թղթակցին : Շուկային մէջ առեւտուրները դադարած էին և քրիստոնեայների խանութները փակուած : Գեր. եպիսկոպոսը Մայր եկեղեցու մէջ խօսած առաջին քարոզով յայտնեց է որ վիճակին կըրթական խնդիրը պիտի դրաւէ իր գլխաւոր ուշադրութիւնն :

ԵՐՈՒՍԱԿԵՐՏԷՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մի ուշադրաւոր հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդած է մեզ .

Խորինան Սրբազան Հայրիկ 5 օր չնչառական գործարանների բարբոքում կրել է ետք աղէկցած է Աւանանցի մի բժշկի գարմանով : Հիւանդութիւնը առաջ եկած էր պաղ առնելէ : Նորին Սրբազնութիւն իր ազատութեան համար աղերսագիրներ տուած է Բ. Դրոսն, ինչպէս նաեւ Սիւրէյեա փաշային (Սուլթանի Քարտուղար), սակայն ցարդ մի պատասխան չէ ստացած . վերջին նախարարական փոփոխութիւնն ալ վրայ դաւով,

այդ աղերսագիրներն մէկ կողմ ձգուած կը լինին :

— Վանքը կը շարունակէ հետեւել իր նշանաբանին որ է վանքը վանաւ . կանկերին : Իր ամեն հասցիները, տարուէ տարի բարեպաշտ ուխտաւորներ (այս տարի 1000ը անցած է թիւը) բերած նուիրատուութիւնները կը ծառայեն միաբանութեան անուղիք . վանքը յառաջաւորաց մի փոքր նախակրթարան ալ կը պահէ, դպիւրներ պատրաստելու համար :

Ոստիկանական հսկողութիւնով կը կառավարուէ վանքը . վանքի մէջ ունէ մէկի անունով եկած նամակներ Յ. Պատրիարքի հրամանով կը բացուին, յետոյ կը յանձնուին տէրերին :

Վանքին պարտքը այժմ 18,000 ոսկի է . Միաբանութիւնը յոյս չէ կորած ազգային բարեպաշտութեան, նուիրակները տակաւին կը պտըտին հայաբնակ տեղերը . բայց Յ. Պատրիարքը ամուր հաւատ ունի մանաւանդ Սուլթանի ողորմածութեան վրայ . թէեւ շատ խորթ, բայց ճշդ իրողութիւն մ'է այս որ Երուսաղէմի միաբանական սեղանների վրայ երբ Յ. Պատրիարք բաժակ կառաջարկէ Սուլթանի արեւադարձութեան համար, մասնաւորապէս կը յիշեցունէ ներկայներին թէ հայ թագաւորները վանքին այնքան բարեք ըրած չեն որքան թիւրք Սուլթանները որոնք Ֆէրմաններով Երուսաղէմի Հայոց վանքը պայծառացուցեր են . . . :

— Հրէական մեծ գաղթականութիւն մը կը շարունակէ հօսիլ նախկին Սիօնի բարձրաւորը Երուսաղէմի միջին ծառայէ ընդարձակ գետիններ գնուած են Խարայեան Դաշնակցութեան որ հրեայ ընտանիքների բընակութեան յատկացուցած է . Հըրեայների այդչափ լեցուկուն դէմ թէեւ կառավարական արգելք կայ, սակայն կաշառքով այդ արգելքին ալ կապաւորուին : Այժմ շատ խնայուն կը բնակին, մէկ սենեկի մէջ մէկէ աւելի ընտանիք կը գտնուի . Հրեայները կը բերեն իրենց հետ աղտոտութիւն և աղքատութիւն : Սակայն մեծագույն մար նուէրներ կը թափին միշտ Եւրոպայի հարուստ Հրեայներէ և ողորմութեամբ ապրողների թիւը շատ մեծ է :

ՀԱՐՍՏԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Ի ԹԻԻՐԲԱՀԱՅԱՍՏԱՆ

Վանէն մեր քղաքից Պր. Վանէ հետեւեալը դրկած է մեզ հրատարակելու համար . գրուածը կը վերաբերի երկու տարի առաջ պատահած մի դէպքի և անոր հետեւեալի :

1889 սեպտ. ամսոյ մէջ, Ռոստոմ գաւառի Չաղար Ս. Նշան կոչուած վանուց Վանահայր-քահանայի 17 տարեկան ընտիր պատանին կ'ապանտի սրոյ 9 հարուածով, վանքէն 30-40 քայլ հեռու ծառատանին մէջ : Սոյն տղեր գրողն երբ այցելեց յիշեալ վանքը, սպաննելոյ մայր դժբաղդ երէցիկները գերեզմանատան մէջ իւր ծաղկահասակ որդւոյ նորաշնդ գերեզմանն գրկած՝ երկինք կը նայէր ու կարտասուէր աղիւղորմ. սոյն պահուն

— Ի՞նչ մեղք, ես ի՞նչ եմ արել, մինչեւ էս օր մի աշակերտի վերայ չեմ գանգատուել : Չեմ ուզում, չեմ գնաւ . . . Յանկարծ գրկելով մօր վրը ասաց արտասուելով ծայրով .

— Չէ՛, մայրի՛կ, դու էլ ինձ կը սիրես, չես բարկանայ վերաս, դու գիտես, որ ես կուգեմ սովորել, բայց չեմ կարող վարժատուն գնալ, չեմ կարող էս տանից դուրս գալ, յետեւիցս քար են ձգում, կանչում, «մատնի՛ցն եկաւ, մատնի՛ցն եկաւ» . . . ա՛յ, էս օր վարժատնից գալուց դարբին կարապետի կնիկը կանգնել էր փողոցի դրան, լաց էր լինում հէնց որ ինձ տեսաւ սկսեց անիծել, քեզ, հայրիկին, ինձ . . . Տաճիկ ասել : Ասում էր որ մենք «նրա վրը դարկինք» նրա միտնուծար տղին բռնել տուինք . . . չէ՛ . . . ախր էս ի՞նչ օր է . . . խեղճ տղայի ծայրը արտասուել լսեղեց : «Նա՛ չը նայելով իր մանուկ հասակին, այն աստիճանի յուզւած էր, իր վրիշտ այնքան մեծ էր, որ ծայրը դուրս էր գալիս կարծես երկար տարիներում տանջուած մարդու կրծքից :

Մայրը գրկեց նրան և ինքն էլ սկսեց լաց լինել : Միայն լուռում էին կցկտուր բռնել : Սէ՛ր . . . հոգի՛ս . . . մի՛ լար » : Եւ ի՞նչ կարող էր ասել : Մի՛թէ ինքն էլ նոյն ցաւով չէր տանջուում, մի՛թէ այսօր եկեղեցիում նրա հետ նոյն չէր պա-

տահել ինչ որ իւր զաւակին, մի՛թէ նրա ծանօթ կնիկներ բոլորն էլ կասկածանքով չէին նայում նրա վերայ, մի՛թէ նրա դարացուհիներ չորս ամիս աւելի է չէին դադրել նրան Աստուծոյ բարի լոյսն աւելուց . . . Մի՛թէ նրա հարազատ միակ եղբայրը էս չորս ամիս է նրանց տանից ոտք չէր կտրել . . . Նա ամեն տեղ մի՛թէ չէր լուռ նոյն անիծած «մատնի՛ց» բառը քարեր, ծառեր, քամին, ջրի կարկաչումը մի՛թէ նրան չէին կրկնում «մատնի՛ց . . . մատնի՛ց» : Նոյն իսկ այս միտնութեան մէջ նա չէր լուռ այդ նզովեալ բառը :

«Չէ՛, վերջապէս պէտք է ազատուել այս վիճակից, ասաց նա բարձր ծայրով :

— Աչո՛ր, ոտացդ մեռնեմ, չը լինի վարժպետների վերայ գանգատուես հօրդ :

— Վարժպետներն ի՞նչ են արել ինձ և ի՞նչ մի մարդ . . . ինչքան տղայ կայ ուսումնարանում, փողոցներում, ո՞ր մէկի անուն տամ :

— Ես գիտեմ դու խելօք ես, իմ մի հատիկս ես . . . յոյս ունեմ, ես աղաչում եմ Աստուծոյ, որ դու շուտ մեծանաս և քո հօր մեր յանցանքը մոռացնել տաս եթէ միայն կարելի է մոռացնել տալ, մոռանց ինքն իրին :

(Շարունակելի)

ձեռք-
տունի
խանա-
ները,
տառը-
է թի-
րը կը
նշուի.
բր նա-
իրներ
ով կը
նշուի
թի-
ցուն,
8,000
ոյս չէ
նշուի,
որտեղ
Պատ-
մանա-
ն վը-
նիչը
աղէմի
երբ
ձարկէ
մար,
երկայ-
վան-
րքան
րման-
ը պոյ-
անու-
սիկին
ն մի-
ններ
սկսու-
ի բը-
ձըր-
թէն
ակայն
կազա-
րնա-
լի ըն-
ը կը
ինն և
ագու-
երու-
որոր-
չատ
ն
վանն
արա-
վերա-
անաճ
ստան
ծ վա-
տա-
նուի
30-40
Սոյն
իշխու
ղղե-
իւր
երկը-
ն ու
անձն

որ ոճրագործութեան պատմութիւնն
լսեցի, ինձ համար անկարելի եղաւ
արտասուքս զգրել: Անբաղդ երէցկին
օտարական Հայու մ'արտասուք տես-
նելով առաւել եւս յուզուեցաւ. տե-
ստարանն արդարեւ մարդկային սրտի
մը համար անգլխագրելի էր:

Հետեւեալ տողերն սպանելոյն մա-
հարձանի վրայէն ճշդութեամբ ընդօ-
րինակելով, ուխտեցի տալ ի հրատա-
րակութիւն, որպէս մօր բաղձանքն
էր և Աստուծոյ սէր տուաւ ինձ որ
կատարեմ խոստումս: Այս առթիւ կը
գիտեմ Արմենիայի խմբագրութեան, որ
հաճի հրատարակել ի յիշատակ պա-
տանի նշանին, որ ապագային համար
մեծ յոյսեր կուտար, որպէս կը նկա-
րագրէին դաւաճու համայն Հայեր:

«Այցելով դը պատանիս,
Պատմեցիք ո՛հ զհէգ բախտիս
Հուր նախանձու խեղ մարմին
Ի ժակորիւն քարք օձին
Ձիւմ տոչորեալ ծիւ հասակ,
Եգ ո՛հ յայս խոր միայնակ
Երբ ես ի ստեղծեց հեղաղին
Յ'Արծրունեաց դահ Ս. Խաչին (1)
Տաճեալ ուսմամբ միտս հոգիս
Մինչ տանեալեթ կեանքիս,
Տիոցս գարնան ժամ զուարթ,
Լեզուէս մեղր և այտէս վարդ
Պայծառ յաչացս ժպիտ քաղցր
Ձմեռ եկի սիրելեացս,
Ա՛հ, մի ճիւղ գիւղական
Իննեակ խոցիւ զիս սպան,
Ներկեալ յարիւն կարմրագոյն
Ծնողացս ի վիշտ մահագոյն:
Արդ ես բաղձաց սիրական,
Տէր Մարտիրոսեան նշան,
Ի լողացող ողբաձայն,
Գտեմ մաղթանս օրհնութեան»:

Մահարձանի երկրորդ քարի վը-
րայ գրուած է հետեւեալն.

«Տէր Մարտիրոսեան նշան.
Նաւ կենացս հոգմածուի
Շուտ թաղեց զիս յայս գուր.
Այլ ընդ չքով Սուրբ Խաչիդ
Նոր կենաց կամ փրկիչդ»

Վերջիշխալ յուսալից պատանին
սպանողն էր վանուց գրացի քուրդ
կառն, որ բանտարկուեցաւ, քիչ ժա-
մանակէն ազատ թող տալու գիտաւո-
րութեամբ անշուշտ:

Սպանելոյն հայր Արթ. Տ. Խաչա-
տուր քահանայն, ճարահատեալ մտա-
ղիւր է թողուլ զվանս և երթալ ի վան
իւր բնակութիւնն հաստատելու, որ-
պէս զի իւր կեանքն ալ վերայ չտայ
կառավարութեան բողոքած լինելու
յանդգնութեան համար:

Հայ ժողովրդեան կացութիւնն ան-
տանելի է այլ եւս. եթէ պողպատէ
կեանք ունենան, դարձեալ դիմանալն
անհնարին է. ուրեմն անհրաժեշտ է
չարժիլ օրհասական առիւծի նման,
որպէս զի կարենամք մեր գոյութիւն
պահպանել. ապա թէ ոչ կրակի մերձ
եղող մոմի նման օր ըստ օրէ պիտի
հալիմք և օր մ'ալ մեր այժմեան յոյ-
սերն մեռնին յախտնականապէս:

ՀԱՅԵՐ ՅԱՆՎԵՐ
Պր. Մինաս Չերազ Հասթինիսի
Երկրասարգներ Քրիստոնէական ըն-
(1) Տակաւին ուսանող էր ի վանս Աղ-
թամարայ:

կերակցութիւն կոչուած մի կրօնական
հաստատութեան հրաւիրուած լինելով
բանաստեղծ իրենց ժողովի մէջ, սեպ-
տեմբեր 7ին Հասթինիսի գնացեր և
հայկական դրականութեան Հայ ազգի
մասին իր չորրորդ բանաստեղծութիւնն
այնտեղ արեւ է: Ժողովին ներկայ
Անգլիացի կրօնականներէն Արթ. Ար-
թուր Հօլ իր կարգին խօսելով թիւր-
քերի դէմ, հետեւեալ միտքը յայտնած
է. «Եթէ մենք, Անգլիացիներս չենք
կրնար մեծ գումարներ զրկել Հայաս-
տանի թշուառ քրիստոնեայներին, ի-
րենց վիճակը բարւոքելու համար,
գէթ կրնանք աղօթել որ Աստուած
զիրենք ազատէ»:

Տ Ե Ղ Ա Կ Ա Ն
Արմենիայի խմբագիր-տնօրէնը իր
առողջութիւն կազդուելու համար
Ժընէվ և Անգլիա արած ճանապարհ-
հորդութենէն վերադարձած է այժմ:
Իւր ճանապարհորդութիւն բաւական
օգտակար եղած է իւր առողջութեան:

Ա. Չ. Դ
Մեր բաժնորդներէ ոմանք իրենց
գտնուած երկրին նամակագրողներ
զրկած են մեզ իրր դրամ. կը ծանու-
ցանք իրենց որ մի միայն ֆրանսա-
կան նամակագրող կրնայ այստեղ իրր
դրամ ընդունուիլ, հետեւապէս կը
ինդրենք որ ուրիշ երկրի նամակա-
գրողներն չզրկեն մեզ:

— Արմենիայի նախորդ 13 թուին
մէջ «Հայ վաճառատուն մը» վերնադ-
րով ծանուցումին մէջ հասցէն պիտի
լինի.

Stéphen J. Ovanessian et Cie.
Marseille

ԵՆՄԷՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ
Փորթ-Սախաէն հետեւեալը կը հե-
ռագրեն.

Սեպտ. 16ին երկու թիւրք չոգե-
նաւներ անցան ջրանցէն Ենմէն եր-
թաւու համար, 2800 զինուոր կրելով
իրենց վրայ. սեպտ. 19ին և 20ին ալ
ուրիշ երկու նաւեր որոնք 2400 զօրք
կը կրէին:

Օգոստոսի 1էն ի վեր եթ չոգե-
նաւներ անցած են Սուէիէն որոնք
8399 զօրք փոխադրած են Ենմէն:
Այդ նաւերն են՝ Սելաթիկ՝ 619 զօրք,
Այրաճ՝ 1425, Շեքիֆ՝ 1210, Պաքիշ
Ճեփու՝ 1323, ԱլիՍախալ փաշա՝ 1406,
Դարսու՝ 1105 և վերջապէս Ճիւտե՝
1311 զօրք:

Զօրքերի այս մեծաթիւ փոխադ-
րութիւնը կը հաստատէ որ ապստամ-
բութիւնը շատ ընդարձակ համեմա-
տութիւններ առած է Ենմէնի մէջ և
թէ ապստամբներ ընկճելու լուրը ան-
հիմն է, ինչ որ կը յաւանքին պնդել
մի քանիներ:

ԹԻԻՐԲԻԱԻ ԲԱՆԱԿԻՆ ՎԻՃԱԿԸ
Ապագայութեան և առեւանգու-
թեան վերջին գէպերէն ետք, ինչ-
պէս յայտնի է, Ադրիանուպոլիսի զին-
ւորական հրամանատարը փոխուելով,
տեղը զրկուեցաւ Մահմետ փաշա որ
Սեֆիֆօրի թղթակցին նայելով, առա-
ջին գործն արած է մանրամասն մի

քննութիւն կատարել բանակի վիճա-
կին վրայ և մի տեղեկագիր յղել Սպա-
րապետութեան: Այդ տեղեկագրին
նայելով Ադրիանուպոլիսի զօրաբանա-
կին 28 վաշտերէն 4ն միայն լաւ դը-
րութեան մէջ են, իսկ միւս կողմէ 6
թնդանօթի մարտկոցներէն 4ն տե-
ղափոխութեան կառքէ և միջոցներէ
զուրկ են ու անգործածակի կը մնան.
հեծեալօրքի մի մասն ալ ձի չունի:
Վեց տարիէ ի վեր զինուորները տար-
ւան մէջ երկու ամսական միայն կըր-
ցած են առնել և թէ իրենց բնական
զօրանոցներ շատ վատառողջ դրու-
թեան մէջ են և զինուորներէն շատերը
չապիկ չունին: Երկրին ոստիկանու-
թիւնն ալ նոյն վիճակի մէջ է:

Այս խղճայի վիճակին պատասխա-
նատուութիւնը ոմանք կը վերադրեն
նախկին սպարապետ Ալի Սախալ փա-
շաի որ իբր թէ շատ խնայող եղած է
բանակի ծախքերի մասին, այնպէս որ
իր պաշտօնավարութեան ընթացքին
մէջ 5 1/2 միլիոն ֆրանքէ աւելի կորած
լինի բանակի երմտացոյցէն:

ՌՈՒՄԱՆԻԱ ԵՒ ՌՈՒՍԻԱ
Լոնտոնէն կը հեռագրեն սեպտ. 30
թուով. «Թաղվի վիճենաի թղթա-
կիցը կը հաղորդէ որ Ռումանիայի թա-
գաւորը իտալիայի թագաւորին այցե-
լելէ ետք, Պերլին ալ պիտի երթայ
Վիեննա՝ կայսեր այցելութեան և վե-
րադարձին Աւստրիայի կայսեր հետ ալ
պիտի տեսակցի: Դիւանագիտական
շրջաններին մէջ այն մեկնութիւն կու-
տան այս այցելութիւններին թէ Ռու-
սիայն գէպի Պետարապիլ, ուսման
սահմանադրուել, զօրք թափելը ըս-
կած է մտահոգութիւն պատճառել
Ռումանիայի մէջ: Տնիքերի և խու-
թի մէջտեղ հաւաքուած ուս զինուոր-
ներին թիւը 110,000ի կը հասցունեն.
արդ կարողա թագաւորը իր այցե-
լութիւններին մէջ պիտի հարցունէ թէ
ինչ գիւրք պիտի բռնեն դաշնակից ե-
րեք պետութիւնները, եթէ ուս կա-
ռավարութիւնը Ռումանիայէն արտօ-
նութիւն պահանջէ իր բանակն այդ
երկրէն անցունելու»:

**ԶՕՐԱՎԱՐ ՊՈՒԼԱՆԺԻ
ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ**
Երէկ չէ առջի իրիկուն տարած-
ւեցաւ Զօրավար Պուլանժէի անձնաս-
պանութեան լուրը:

Երեք տարի առաջ Պուլանժէ Ֆը-
րանսայի մէջ ամենէն ազդեցիկ գերը
կը վարէր. Պատերազմական գործերի
նախարար լինելով՝ աշխատեցու բա-
նակին գլխաւոր սպայներն իր կողմ
որսալ և մի օր յանկարծ տապալելով
Հանրապետութիւնը զիկտատոր դառ-
նալ. իր ձեռք մի գործիք եղած էր
նաեւ ֆրանսացի Հայրենասիրաց Դաշ-
նակցութիւնը: Զօրավարը ստորին
միջոցներ ալ գործածեց իր նպատակի
յաջողութեան համար. մէկ կողմէն
բանակի սպայներին կաշառքներ և
բարձրացումներ տուաւ. միւս կողմէ
մամուլի շարժումն մասը գնելով, իր
մասին գովեստներ հրատարակել տը-
ւաւ, իր պատկերներ տարածեց և ան-
գործադրելի խոստումներով ջանաց

ժողովուրդը խաբել և մանաւանդ վը-
տահացել որ ինք միայն կրնայ Աւ-
մանացիներին յաղթել: Միեւնոյն ժա-
մանակ Հանրապետութեան բողոք թը-
նամներէ հետ միացաւ. անարշիւտ,
սօսիալիստ, միապետական, օրէնա-
նաւ, կայսերական վերջապէս ծայրա-
յեղ կերպով իրարմէ տարբեր կու-
տակցութիւններ լամենին ալ մօտեցաւ.
այդ ամենքն ալ իրեն օգնեցին այն
յուսով թէ Պուլանժէ կրնայ մի փոր-
ձանք բերել Հանրապետութեան և
քաղաքական կռիւ ծագեցունել Ֆը-
րանսայի մէջ, այնպէս որ իրենք կա-
րենային այդ խռովութեան, քայքայ-
ման մէջ իրենց խաղեր խաղալ և Հան-
րապետութեան աւերակներին վրայ
իրենց դրօշ բարձրացունել. կատարել
ընկերվարական, Հանրի Ռօշֆօրն
ալ աշխակցութիւն տուաւ Պուլանժէին,
որքան ծայրայեղ միապետական դուք-
սեր և կոմսերը:

Սակայն ֆրանսական կառավարու-
թիւնը շուտով շարժեցաւ և վտանգին
առաջին առնելու համար չըսպատեց
օրինական երկար ձեւակերպութիւն-
ներին. անմիջապէս բարձրագոյն ար-
տակարգ մի առեւան կազմուեցաւ Պու-
լանժէն դատելու համար. բայց սա որ
ինքզինք այնքան խիզախ և յանդուգն
ներկայացուցած էր ժողովրդին և զըն-
ւած թերթերը զինք մի զիւցազն ներ-
կայացուցած էին, աճապարեց վախ-
չիլ Ֆրանսայէն իր սիրուհու հետ (օրի-
նաւոր կնիկն ալ թողեր էր) և այս ու-
այն կուսակցութիւններէն առած մի-
լիոններով Անգլիայի մէջ իշխանական
կեանք վարել:

Պուլանժէի փախուստին իր կուսա-
կիցներէն շատերը դատաւիք եղան. իր
հրատարակած թերթեր անսկիւրացան
և ֆրանսացիները շուտով սթափեցան,
թէ եւ առաջ՝ բերան բացած ապշու-
թեամբ և զմայլումով մտիկ կանչին
զօրավարի խոստումներին որ միան-
գամայն ամեն ինչ պիտի անէր Ֆրան-
սային համար. Պերլին պիտի գրաւէր,
ընկերվարական բարենորոգումները
շուտով պիտի գործադրէր, միապե-
տականներին երազները պիտի իրա-
գործէր:

Ինչ որ է, Հանրապետութիւնը ա-
զատուեցաւ. Պուլանժէականք իրենց
մէջ ալ պառակտուած, Հայրենասիրաց
Դաշնակցութիւնը կառավարութեան
հրամանով լուծուած, Զօրավարին մի-
քանի արբանեակներ կը միայն որոնք
երբեմն երբեմն հայհոյութիւններ ու
փողոցային աղաղակներ հանելով միայն
յիշեցունելու կը ծառայէին մեծ շար-
ժանի գիմակին վար առնուին:

Պուլանժէն միապետականներին դը-
րամներն անուշ անկէ ետք, տեսնելով
որ ալ գրպանը կը թեթեւայ, թողած
էր Անգլիա և եկած էր Պիւճիա աւելի
աժան մի կեանք վարելու. և երբ իր
արբանեակներ կը կարծէին որ ի-
րենց պետը մէկ օր չէ միւսը Ֆրան-
սայի այդպէս մտիկ մի տեղէ յանկար
ծակի պիտի երեւնայ Ֆրանսայի մէջ,
հաւատացեալներին գլուխն անցնելու,
միեւնոյն ժամանակ Զօրավարը Պերլ-
սէլի մի գերեզմանատան մէջ երթալով
իր սիրուհու գերեզմանին վրայ բէ-
վովքի մի հարուած կուտար իրեն որ

